

BADIIY ASARLARDA QO'LLANILGAN KALAMBUR VOSITASINI BIR TILDAN BOSHQA TILGA TARJIMA QILISHNI O'QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI (ADABIY ASARLAR MISOLIDA)

*Sh. Jabborova*¹

Annotatsiya:

Ushbu maqolada badiiy asarlarda qo'llanilgan kalambur (so'z o'yini) vositasini bir tildan ikkinchi tilga asl mazmunini saqlagan holda tarjima qilishni o'qitishdagi samarali innovatsion pedagogik metodlardan foydalanish haqida so'z boradi (badiiy asarlar misolida).

Kalit so'zlar: kalambur, metod, zigzag metodi, kungaboqar metodi

doi: <https://doi.org/10.2024/9405t502>

Innovatsion pedagogik texnologiyalardan faol foydalangan holda darsni tashkil etish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini, o'quv faolligini oshiradi, bilimlarni chuqur va doimiy o'zlashtirishni ta'minlaydi, o'quvchilarning tafakkuri, xotirasi va nutqini rivojlantiradi, halollik, mehnatsevarlik va vijdonli munosabatni tarbiyalashga xizmat qiladi. O'qitishning muhim xususiyati – bilimlardan foydalanish, ularni umumlashtirish va tizimlashtirishda samarali faoliyat uchun sharoit yaratishdir. Ta'lim jarayonini bunday tashkil etish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ularni diqqatli bo'lishga majbur qiladi, ularni tahlil qilishga, taqqoslashga, asosiy narsani ajratib ko'rsatishga o'rgatadi, ularni sinfdagi passiv tinglovchilardan faol ishtirokchiga aylantiradi. Shunday qilib, har xil turdagi texnologiyalar o'quvchilarning kognitiv va ijodiy qiziqishlarini rivojlantirishga yordam beradi. Biroq zamonaviy ta'lim va axborot texnologiyalarini joriy etish ularning an'anaviy o'qitish metodikasini to'liq o'rnini bosishini anglatmaydi, balki uning tarkibiy qismi bo'ladi. Zero, pedagogik texnologiya – bu o'rganish nazariyasiga asoslangan va rejalashtirilgan natijalarni ta'minlovchi ta'lim faoliyatini tashkil etish usullari, uslubiy texnikasi, shakllari yig'indisidir. [2, 134]

Adabiyot darslarini ham turli zamonaviy metodlardan foydalangan holda tashkil etish o'quvchilarni diqqatini mavzuga qaratish hamda qiziqishini oshirishda juda samaralidir. Buni kalambur mavzusi misolida ko'rib chiqamiz.

Kalambur (so'z o'yinlari) shunchaki hazil emas, balki o'quvchi yoki tinglovchini pauza qilishga va o'qiganlaringizni boshqa tomondan ko'rib chiqishga majbur qiladi, bu esa yozuvchining iste'dodi va tilni tushunishini yanada chuqurroq baholash imkonini beradi. Mualliflar asrlar davomida aqlli o'quvchilarni qiziqtirish va o'qishni yanada qiziqarli qilish uchun aqlli so'z o'yinlaridan foydalanganlar. [1, 137 – 154]

Badiiy asarlarda kalamburda foydalanish mazmunga nuans berish uchun faol qo'llaniladi. Ayniqsa ushbu mavzuni turli interfaol metodlar ("Zigzag", "Kungaboqar") dan foydalangan holda o'qitish o'quvchilarga mavzuni yanada qiziqarli va tushunish oson bo'lishini ta'minlaydi. Lyuis Kerrollning "Alisaning mo'jizalar mamlakatidagi

¹ *Jabborova Shaxlo Mustaf o qizi, SamDCHTI, lingvistika (ingliz tili) yo'nalishi magistranti*

sarguzashtlari" asarida mo'jizalar mamlakatining g'aroyibligini yetkazishga yordam beradigan so'z o'yinlariga ko'plab misollar mavjud va aynan ushbu asarni o'qitishda yuqorida ta'kidlab o'tilgan metodlarni qo'llash yaxshi natija beradi. [3, 38] Buni "Zigzag" metodi misolida ko'rib chiqamiz:

Ushbu metodga ko'ra sinf o'quvchilari 7ta guruhga bo'linadilar va guruhlar nomlanadi. Guruhlarda "Alisa mo'jizalar mamlakatida" asarining ma'lum bir bobi qismlarga ajratiladi va ajratilgan qismlar mazmuni bilan tanishib chiqish va ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish vazifasi guruhlariga topshiriladi. O'quvchilar o'zlariga ajratilgan qismlarni diqqat bilan o'rganadilar, so'z o'yini (kalambur) ishlatilgan joylarini topib muallif nima maqsadda kalambur vositasini qo'llaganligini asoslab beradilar va asl mazmunini saqlagan holda tarjima qilishga harakat qiladilar. Vaqtini tejash maqsadida guruh a'zolari orasidan liderlar belgilanadi va qayd etilgan vazifa ular tomonidan bajariladi. Liderlarning fikrlari guruh a'zolari tomonidan to'ldirilishi mumkin. Barcha guruhlarining o'quvchilari o'zlariga topshirilgan qism mazmuni xususida so'zlab berganlaridan so'ng, qismlar guruhlararo almashtirilib, avvalgi faoliyat takrorlanadi. Guruhlarga bir necha qismlar taqdim etiladi. Shu tarzda butun bir bob guruhlar tomonidan o'rganib chiqilgach o'quvchilar o'tilgan mavzu bo'yicha asosiy tushunchalarni ajratadilar, ularning o'zaro mantiqiy bog'liqligini aniqlaydilar, yuzaga kelgan g'oyalar asosida mavzuga oid sxema ishlab chiqiladi. So'ngra o'zlashtirilgan bilimlar asosida o'quvchilarning o'zlariga shunday sxemalarni ishlab chiqish vazifasi topshiriladi.

Misollar:

Asarning quyidagi qismida Alisa "ertak" va "dum" ni aralashtirib yuboradi [2,131]

"'Mine is a long and a sad tale!' said the Mouse, turning to Alice, and sighing. 'It is a long tail, certainly,' said Alice, looking down with wonder at the Mouse's tail 'but why do you call it sad?' And she kept on puzzling about it while the Mouse was speaking."

Tarjimasi:

"Meniki uzoq va qayg'uli ertak!" — dedi sichqon Alisaga o'girilib, xo'rsinib, — Albatta, bu uzun dum, — dedi Alisa sichqonchani dumiga hayron bo'lib, — lekin nega buni g'amli deysiz? Sichqoncha gapirayotganda u bu haqda bosh qotirishda davom etdi."

"Kungaboqar" metodi ham kalamburni tarjima qilishni o'qitishda eng samarali metodlarda biridir. Ushbu metodga ko'ra Talabalar 4-5 kishidan iborat guruhlariga bo'linadi. O'qituvchi o'rganilayotgan adabiy asarda qo'llanilgan so'z o'yinidan birini tanlab, o'rta qism muhokamasini tashlaydi. Har bir guruh kungaboqar yasab, uning markaziga doira joylashtirib, barglar yopishtiradi. Mavzuga qarab, doiraga har bir guruhga yoki umumiy bitta muammo yozilib, doskaga yopishtiriladi. Ajratilgan vaqt ichida guruhlar birgalikda fikrlarini bargga yozib, uni o'sha guruh muhokama etilayotgan qismda qo'llanilgan kalambur mohiyatini gulga joylashtirib qo'yadilar. Bu uslubdan o'tilgan mavzuni tushuntirish, uni mustahkamlash va takrorlash hamda talabalar egallagan bilimlarni aniqlashda foydalanish mumkin. Oxirida barcha guruhlarining tarjima variantlari solishtirib ko'riladi va ichidan original ma'noga eng yaqini tanlab olinadi. [4, 56] Masalan, Madlen L'Engle "Vaqtdagi ajin"da "baxtli vosita" iborasini o'ynaydi. [2, 167]. Bu shuningdek, neytral sayyorada yashovchi quvnoq psixik bo'lgan belgining nomi. Bu ibora Megga bir necha marta aytiladi, masalan, missis Myurrey:

A happy medium is something I wonder if you'll ever find."

Tarjimasi:

Baxtli vosita - bu sizni hech qachon topasizmi, deb hayronman."

Yuqorida keltirilgan interfaol metodlarni badiiy asarlarda qo'llanilgan kalambur vositasini bir tilde boshqa tilga tarjima qilish darslarida qo'llash natijasida o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga, o'zlarining fikrini erkin bayon eta olishga,

atrofidagilarning fikrlarini hurmat qilishga, o'zining nuqtayi nazarini himoya qila olish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishish mumkin. Shuningdek, ko'pchilik o'quvchilar uchun asarlarda qo'llanilgan kalambur vositasi mohiyatini tushunish biroz qiyinchilik tug'dirishini hisobga oladigan bo'lsak, yuqorida keltirilgan interfaol metodlardan foydalangan holda adabiyot darslarini tashkil etish yaxshi natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1]. Alexieva B. *There Must Be Some System in this Madness. Metaphor, Polysemy, and Wordplay in a Cognitive Linguistics Framework. In Delabastita (ed.), Traductio: Essay on Punning and Translation, 1997. P.137 – 154.*
- [2]. Attardo S. *Linguistic Theories of Humor. Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 1994. P. – 131.*
- [3]. Erkaboyeva N. Q. *Adabiyot fanidan savol-javoblar to'plami. T. "Navro'z", 2018. - 38*
- [4]. Golish L. V. , Fayzullayeva D. M. *Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T. , "Iqtisodiyot", 2012. 4. "Umumta'lim fanlari metodikasi" jurnali, 1-, 2-, 3-, 4-sonlar, 2018.*
- [5]. Rafiyev A. , G'ulomova N. *Ona tili va adabiyot (kasb-hunar kollejlari uchun darslik). T. , "Sharq", 2013.*